

УДК 364.62–053.2/5

DOI 10.31654/2663-4902-2026-PP-2-283-291

Конончук А. І.

канд. пед.наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
kononchuk.ai@ndu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-6198-9041>

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПОСЛУГИ
ПАТРОНАТУ НАД ДИТИНОЮ**

Мета статті – на основі аналізу теоретичних основ функціонування інституту патронатної сім'ї визначити особливості впровадження послуги патронату над дитиною у територіальній громаді. Розкрито сутність послуги патронату над дитиною. Представлено результати дослідження впровадження послуги патронату над дитиною у громаді м. Ніжина. З'ясовано проблеми, які потребують вирішення, та шляхи їх подолання. Наголошено на необхідності подальшого розвитку послуги патронату над дитиною, що потребує комплексних дій: посилення державної підтримки, підготовки фахівців, впровадження механізмів міжвідомчої співпраці, підвищення поінформованості громади.

Ключові слова: дитина, сім'я з дітьми, яка перебуває у складних життєвих обставинах, патронатна сім'я, патронатний вихователь, послуга патронату над дитиною.

Постановка проблеми. Сучасні виклики українського суспільства суттєво впливають на функціонування сім'ї як основного інституту виховання і соціалізації дитини. Зростає кількість сімей та дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах через насильство, бідність, воєнні дії, вимушене переселення та інші кризові фактори. Це зумовило необхідність пошуку і запровадження альтернативних практик догляду дітей, які тимчасово залишилися без батьківського піклування, захисту їхніх прав та безпеки. У цьому контексті особливого значення набуває розвиток сімейних форм виховання, які спрямовані на збереження сімейного середовища та мінімізацію інституційного догляду.

Однією з найбільш ефективних сімейних форм виховання на період подолання дитиною, батьками або особами, що їх замінюють, складних життєвих обставин є сімейний патронат. Як соціальна послуга патронат над дітьми спрямована на забезпечення дитині безпечного сімейного середовища під час подолання її біологічною сім'єю складних життєвих обставин. Вона дає можливість дитині уникнути інтернатного досвіду, зберегти зв'язок з рідними та отримати необхідний догляд і підтримку у період кризи. Тимчасове перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя разом із соціальним супроводом її батьків та наданням інших соціальних послуг, дає дитині можливість відновити свій фізичний і психічний стан та відчувати позитивний сімейний досвід. У цей час батькам цієї дитини, при належній мотивації, соціальні працівники допомагають долати складні життєві обставини, вирішити проблеми, які привели до такого стану та набутти необхідних навичок та ресурсів, щоб знову не опинитися в складних життєвих обставинах, а де це неможливо – шукають дитині нову сім'ю.

Тому патронат над дитиною на сьогодні визначається однією з найефективніших форм соціально-педагогічної підтримки дітей, які опинилися в кризових життєвих ситуаціях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз науково-методичної літератури, нормативно-правових документів свідчить про те, що питання патронату над дитиною суттєво опирається на соціально-правову, соціально-педагогічну та соціально-психологічну допомогу і підтримку сімей з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах. Така допомога дозволяє забезпечити соціальну захищеність права дітей, які тимчасово позбавлені батьківського піклування, на виховання в умовах сім'ї. Так, у сфері дитинства сутності та особливостям зазначеної проблеми присвячені роботи І. Зверєвої, П. Кияниці, Ж. Петрочко, І. Трубавіної та ін. Науковці виділили ознаки складних життєвих обставин сім'ї, визначили основні технологічні аспекти, інструменти та методи здійснення практичної соціальної роботи з сім'ями з дітьми, які потрапили у складні життєві обставини, обґрунтували інститут патронатної сім'ї як форму сімейного виховання, сімейно орієнтований підхід у соціальній роботі. Соціально-психологічні аспекти впливу складних життєвих обставин на розвиток особистості дитини були предметом досліджень Т. Журавель, В. Лютого, Т. Цюман та ін. Питання вдосконалення нормативно-правової бази щодо захисту прав дітей, представництво інтересів соціально вразливих дітей та сімей розробляються Н. Комаровою, О. Лісовцем, Ж. Петрочко, Т. Семигіною та ін.

Різним аспектам питання патронату над дитиною в Україні присвячені роботи українських науковців. Зокрема, науковці досліджували теоретичні засади патронату над дітьми (Ж. Петрочко); соціально-педагогічну підтримку сім'ї в складних життєвих обставинах (І. Євграфова); підготовку соціальних педагогів до роботи з сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах (О. Белоліпцева); особливості послуги сімейного патронату (М. Сидорчук), генезу етапів становлення патронату в Україні (С. Булеца, Л. Лешанич, Є. Падун) [2; 4; 7] тощо. Узагальнені результати досліджень вище зазначених науковців стали основою для розуміння динамічних процесів, які відбуваються у життєдіяльності сім'ї (комунікації, розподілу повноважень, закріплення ролей та їх виконання тощо), обов'язкове переживання кризових періодів у своєму розвитку. Саме у ці періоди сім'я одночасно має значні ризики (внутрішні та зовнішні) погіршення ситуації, що може зробити її вразливою та призвести до складних життєвих обставин [3; 4].

Вразливість – це стан незахищеності сім'ї, який зумовлений наявністю внутрішніх чи зовнішніх факторів ризику або появою нових, які порушують баланс і негативно впливають на стан задоволення потреб дитини [3; 6]. Якщо цей стан не буде вчасно подоланий, то він може стати передумовою виникнення складних життєвих обставин. Такі сім'ї не спроможні самостійно подолати кризу і потрапляють до категорії сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах. Саме вони потребують комплексної соціальної допомоги і підтримки для батьків і дітей з боку соціальних працівників. Шляхом реалізації такої підтримки на сьогодні є соціальна послуга патронату над дитиною.

Попри наявність нормативно-правового регулювання послуги, практика її реалізації стикається з рядом проблем. Це зумовлює необхідність комплексного аналізу сучасного стану та якості надання послуги патронату над дитиною, визначення труднощів та шляхів їх подолання, узагальнення досвіду реалізації послуги патронату над дитиною на рівні територіальних громад. Адже саме громади є основними суб'єктами, які відповідальні за надання соціальних послуг населенню. Тому дослідження розвитку послуги патронату над дитиною у територіальних громадах потребує наукового підґрунтя, переосмислення та концептуалізації, є актуальним та практично значущим. Воно дозволяє виявити сильні та слабкі сторони місцевої системи підтримки сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах, визначити напрями підвищення якості та ефективності соціальної допомоги.

Мета статті: на основі аналізу теоретичних основ функціонування інституту патронатної сім'ї визначити особливості впровадження послуги патронату над дитиною у територіальній громаді (на прикладі Ніжинської територіальної громади

Чернігівської області). Методами дослідження виступили: аналіз наукової літератури, нормативно-правових документів, узагальнення результатів досліджень та отриманої інформації для визначення науково-теоретичних, організаційно-правових основ розвитку та надання послуги патронату над дитиною; опитування фахівців, патронатних вихователів, аналіз інформації на сайтах установ соціальної сфери громади для з'ясування кількісних і якісних аспектів надання послуги патронату над дитиною у Ніжинській територіальній громаді.

Виклад основного матеріалу дослідження. Патронатна сім'я не є заміною біологічної сім'ї, а виступає лише тимчасовим сімейним середовищем, в якому наявні базові функції родини, а саме: турбота, безпека, виховання, соціальна адаптація. Тому патронат реалізує компенсаторну функцію сім'ї, в якій дитині надають умови для психологічної стабілізації та відновлення. Дитина в патронатній сім'ї має можливість побачити, пережити позитивний досвід взаємин. Саме він потрібен для соціальної адаптації та подальшої інтеграції в суспільство. Патронатна сім'я виконує також реабілітаційну та профілактичну функції. Вона допомагає дитині подолати наслідки неблагополуччя, а біологічній сім'ї – пройти шлях відновлення батьківського потенціалу. Тому патронат не тільки підтримує дитину, але й сприяє відновленню сімейних зв'язків, що відповідає принципу «дитина повинна зростати в сім'ї» [7].

Патронат над дитиною – це тимчасовий догляд, виховання та реабілітація дитини в сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставин [2]. Патронат над дітьми можна розглядати як систему соціальних взаємодій, процес спільної діяльності, під час якої особи, групи чи спільноти безпосередньо чи опосередковано впливають одне на одного. Він передбачає прояви взаємної зацікавленості та відповідальності, допомоги та співпраці. Патронат над дітьми становить інноваційну соціально-педагогічну систему взаємодій фахівців соціальної сфери, патронатних вихователів, рідних батьків, родичів дитини, яка опинилася у складних життєвих обставинах. Така система передбачає реалізацію комплексу технологій: відбору та підготовки патронатних вихователів, ведення випадку, соціально-педагогічної підтримки дитини й соціального супроводу її біологічної сім'ї, оцінки потреб дитини та її сім'ї [3; 4].

Важливим також є інтегрований підхід зорієнтований на продуктивне партнерство між державними, неурядовими організаціями та науковими установами. За такого партнерства різні інститути шляхом спільного навчання, прийняття рішень, узгодження своїх професійних переконань, планів і способів дій успішно по новому вирішують проблеми в інтересах клієнтів і при цьому самі розвиваються. Основними принципами інтегрованого підходу є принципи комплексності та модернізації, що передбачають запровадження нових форм і методів роботи, які реалізуються мультидисциплінарною командою. У контексті застосування інтегрованого підходу патронатні вихователі беруть на себе професійну турботу за дитиною та представляють її інтереси перед іншими фахівцями соціальної сфери. Вони стають посередниками між дитиною та біологічними батьками або усиновлювачами чи прийомними батьками [5].

Теоретичні основи розвитку патронату над дітьми ґрунтуються на наукових теоріях, що пояснюють необхідність сімейних форм влаштування дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах (про вплив на психічний розвиток дитини розлучення з матір'ю, теорії об'єктивних відносин, інтерперсональних відносин, прив'язаності, депривації, адаптації, тощо). Саме після їх появи в суспільну свідомість прийшло усвідомлення того, що інтернатні заклади не дають важливого соціального досвіду близьких люблячих стосунків, без якого неможливий благополучний психологічний розвиток дитини [5]. Ці теорії склали концептуальну основу для побудови системи сімейного патронату.

Історія початку запровадження послуги сімейного патронату в Україні як практики альтернативного догляду дітей, була розпочата МБО «Партнерство «Кожній дитині» у 2009 році в рамках соціального експерименту у співпраці з громадами міст

Київ, Бровари та Біла Церква [5, 6]. Саме їх досвід став підґрунтям для законодавчого врегулювання патронату над дітьми через внесення змін до Сімейного кодексу України. На сьогодні ця послуга має нормативно-правову базу, відображену у низці документів, зокрема, Сімейному кодексі України (2002), Законі України «Про охорону дитинства» (2001), Постановах Кабінету Міністрів України «Порядок створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя» (2017), «Деякі питання захисту прав дитини та надання послуги патронату над дитиною» (2021), «Про внесення змін до Порядку створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя» (2022), «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо надання послуги патронату над дитиною» (2024), Наказі Міністерства соціальної політики «Про затвердження державного стандарту соціальної послуги догляду та виховання дітей в умовах, наближених до сімейних» (2021) [2; 8; 9; 10; 11] та ін.

Так, відповідно ст. 252 Сімейного кодексу України патронат над дитиною трактується як тимчасовий догляд, виховання та реабілітація дитини в сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставин [11]. Сім'я патронатного вихователя – це сім'я, в якій за згоди всіх її членів повнолітня особа, яка пройшла спеціальний курс підготовки, виконує обов'язки патронатного вихователя на професійній основі. Таким чином, на період подолання дитиною та її батьками або особами, що їх замінюють, складних життєвих обставин та/або на період прийняття рішення про набуття дитиною статусу сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, та визначення форми її влаштування, дитина тепер може перебувати в патронатній сім'ї (як формі тимчасового догляду). У той час, як дитина, що потребує захисту, тимчасово виховується у професійній патронатній сім'ї, соціальні працівники разом з іншими фахівцями допомагають рідним батькам дитини долати складні життєві обставини, а у випадку, де це неможливо – шукають дитині нову сім'ю або форму виховання, максимально наближену до сімейної.

Організаційно-правові рамки надання послуги патронату над дитиною, зокрема, зазначені у «Порядку створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя». Так, метою патронату над дитиною є забезпечення захисту прав дитини, яка через складні життєві обставини тимчасово не може проживати разом із батьками або іншими її законними представниками, надання їй та її сім'ї послуг, спрямованих на реінтеграцію дитини у сім'ю або надання дитині відповідного статусу для прийняття відповідних рішень з урахуванням найкращих інтересів дитини щодо забезпечення її права на виховання у сім'ї або в умовах, максимально наближених до сімейних [2]. Надання послуги передбачає здійснення заходів щодо захисту та забезпечення права на догляд, виховання у безпечному та сприятливому сімейному середовищі, а також взаємодію та професійний рівень працівників соціальної сфери щодо підтримки вразливих сімей.

Послугу патронату над дитиною надає патронатний вихователь. До нього встановлена низка вимог, визначені обов'язки, які зазначені у нормативно-правових документах і які є обов'язковими для дотримання. Зокрема, ним може бути повнолітній громадянин України, який має досвід виховання дитини й відповідні житлові умови та може створити влаштованій дитині належні умови для проживання, навчання та розвитку, здійснення санітарно-гігієнічних умов проживання, та пройшов відповідне навчання. Серед обов'язків патронатного вихователя варто зазначити наступні: забезпечити дитину житлом, одягом, належним харчуванням тощо; створити для дитини умови для навчання, фізичного та духовного розвитку; співпрацювати з батьками, іншими законними представниками дитини з метою подолання складних життєвих обставин у межах та способами, визначені органом опіки та піклування; сприяти

контактам дитини з біологічними батьками, іншими законними представниками, родичами, крім випадків, коли батьки позбавлені батьківських прав або в судовому порядку обмежені у праві спілкування з дитиною. Крім того, патронатний вихователь є членом міждисциплінарної команди і узгоджує свої дії зі спеціалістами Служби у справах дітей, Центру соціальних служб, інших закладів, установ та організацій зі сфер освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, а також поліції, органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, благодійних фондів та громадських організацій, які діють в інтересах захисту прав дитини [2; 8; 9].

Метою нашого емпіричного дослідження ми визначили – вивчити кількісні і якісні аспекти практики надання послуги патронату над дитиною у Ніжинській територіальній громаді. Методами дослідження виступили: опитування, бесіда, аналіз документів та інформації на сайтах відповідних установ та організацій. Так, бесіди з фахівцями служби у справах дітей, ознайомлення з відповідними документами допомогли з'ясувати, що надання соціальної послуги патронату над дитиною у Ніжинському районі Чернігівської області та Ніжинській територіальній громаді бере свій початок з 2017 року, коли у м. Ніжині була створена перша патронатна сім'я. З того часу кількість патронатних сімей поступово збільшувалася. У наступні роки до надання послуги поступово почали долучатися інші територіальні громади району – Борзнянська, Бахмацька, Талалаївська, Батуринська, Комарівська. Найбільш відчутне зростання спостерігається в період 2024–2025 років. За цей час було створено 10 нових патронатних сімей. Це пояснюється активізацією роботи місцевих центрів соціальних служб, підвищення обізнаності населення щодо послуги патронату, військовим станом в країні, державною підтримкою сімей, які виявили бажання надавати тимчасовий догляд дітям, що опинилися в складних життєвих обставинах. Отже, представлена динаміка свідчить про позитивну тенденцію розвитку сімейного патронату в Ніжинському районі, яка спрямована на забезпечення права кожної дитини на сімейне виховання. Так, станом на 1 вересня 2025 року кількість таких сімей становила 14 (по м. Ніжину – 4, по Ніжинському району – 10). Остання новостворена в м. Ніжині патронатна сім'я виникла в травні 2025 року. Взагалі в Чернігівській області із 57 громад патронатні сім'ї функціонують тільки в 19. Це становить 33 % від загальної кількості громад в області. Ніжинський район складається із 17 громад, із яких в 6 громадах функціонують патронатні сім'ї (Борзнянська, Бахмацька, Комарівська, Талалаївська, Батуринська та м. Ніжин). Це становить 35 % від загальної кількості. Станом на 1 вересня 2025 року в Україні нараховується 1469 громад, з них – у 332 громадах запроваджена послуга патронату над дитиною, що становить 22,6 % від загальної кількості територіальних громад.

Проведений аналіз практики щодо якості надання послуги патронату над дитиною у Ніжинській територіальній громаді дозволяє стверджувати, що дана послуга виконується в повному обсязі відповідно до державних нормативних документів. Це підтверджується забезпеченням безпечних умов перебування дітей, комплексним міждисциплінарним супроводом, позитивними результатами соціальної адаптації та подальшого влаштування дітей у сімейні форми виховання. Так, в м. Ніжині станом на 01.09.2025 року у патронатних сім'ях перебувало 8 дітей, 6 з яких було влаштовано під опіку, 1 – під усиновлення та 1 дівчинка ще залишається в патронатній сім'ї. Що стосується Ніжинського району, то на 01.09.2025 рік в патронатних сім'ях перебувало 23 дітей, з них 6 дітей повернулися в біологічну сім'ю, 3 – під усиновлення, 5 – влаштовані в прийомну сім'ю, 6 – залишаються в патронатній сім'ї, 3 – під опіку. Позитивні результати роботи патронатних вихователів, а саме, успішне повернення дітей у біологічну сім'ю або їх подальше влаштування у сімейні форми виховання, підтверджують ефективність міждисциплінарної взаємодії та дотримання нормативно-правових засад надання даної послуги фахівцями.

Як свідчить наше дослідження, послуга патронату над дитиною на сьогодні є дуже затребуваною у територіальних громадах Ніжинського району. Так, станом на

01.05.2025 р. на обліку служб у справах дітей Ніжинського району місцевих територіальних громад перебуває 292 дітей в складних життєвих обставинах, які знаходяться у зоні потенційного ризику вилучення з родини. Тому виникає нагальна потреба у створенні патронатних родин і впровадження послуги патронату над дитиною для забезпечення права кожної дитини зростати і розвиватися у безпечному й сприятливому сімейному середовищі. Ефективність надання послуги патронату над дитиною значною мірою залежить від багатьох факторів. Це умови в яких працюють патронатні вихователі, рівень їх професійної підготовки, державна підтримка, доступ до ресурсів та психологічної підтримки. На скільки якісною не була б організація надання даної послуги, практична діяльність патронатних вихователів супроводжується рядом труднощів. Саме вони впливають на ефективність та сталість надання соціальної послуги. Ці проблеми мають об'єктивний та суб'єктивний характер. Вони охоплюють матеріально-фінансове забезпечення патронатних сімей, питання емоційної напруги, взаємодії між суб'єктами соціальної роботи та суспільне сприйняття патронатних сімей. Вивчення цих аспектів є необхідною умовою для підвищення якості надання послуги та вдосконалення практики підтримки дітей у складних життєвих обставинах.

З метою виявлення основних проблем, з якими стикаються патронатні вихователі, визначення пріоритетних напрямів удосконалення послуги патронату над дитиною було проведено опитування 14 патронатних вихователів Ніжинської територіальної громади. Отримані дані свідчать, що найбільш поширеною проблемою у наданні даної послуги патронатні вихователі вважають фінансові труднощі. На них вказали понад дві третини респондентів – 71,4 % (10 патронатних вихователів). Це пояснюється затримкою з фінансуванням та виплатами патронатним вихователям, недостатнім рівнем матеріальної підтримки патронатних сімей з боку держави та громади, відсутністю додаткових пільг та виплат (наприклад, відпочинок чи лікування самих патронатних вихователів чи їх помічників). Це ускладнює процес належного забезпечення дітей, які влаштовані під патронат.

Другою за значимістю проблемою є емоційне вигорання, про яке зазначили 42,8 % опитаних (6 патронатних вихователів). Вони пов'язують цю проблему з високим рівнем відповідальності, постійним психологічним навантаженням і стресовими ситуаціями, з якими стикаються патронатні вихователі.

Понад третина опитаних – 35,7 % (5 патронатних вихователів) зазначили, що труднощі виникають через поведінкові особливості дітей, які пережили травматичний досвід і потребують спеціального підходу у вихованні. Водночас 28,6 % респондентів звернули увагу на негативне або упереджене ставлення до патронатних сімей з боку мешканців громади: нерозуміння ролі патронатної сім'ї з боку сусідів, оточення; часті вислови в їх сторону « роблять це за гроші». Це свідчить про недостатній рівень обізнаності мешканців громади щодо сутності сімейного патронату, його важливості для дітей зі складними долями. Разом з тим 14,2 % (2 із 14 патронатних вихователів) вказали на недостатню підтримку з боку фахівців соціальних служб. Однак навіть поодинокі випадки такої проблеми свідчать про потребу у налагодженні міжвідомчої взаємодії та постійного професійного супроводу патронатних сімей. Дані проблеми, з якими стикаються патронатні вихователі, можуть призвести до певних наслідків: зниження якості догляду за дітьми, матеріальні труднощі, зниження мотивації та відмова від подальшої діяльності. Що стосується дітей, які перебувають в патронатній сім'ї, то для них можуть бути такі наслідки: конфлікти, агресія, замкнутість, проблеми у навчанні та соціалізації, повторна травматизація дитини. Якщо є проблеми, то обов'язково потрібні шляхи їх вирішення для усунення виникнення наслідків. Шляхи подолання повинні стосуватися всіх ланок надання соціальної послуги. До шляхів подолання відносяться: своєчасні виплати; залучення місцевого бюджету та міжнародних організацій; розширення пакету пільг; організація відпочинку та відновлення патронатних вихователів та їх помічників; організація регулярних супервізій та

психологічної підтримки; створення груп взаємодопомоги; індивідуальна програма для розвитку дітей; залучення вчителів, психологів, логопедів; медико-психологічний супровід та забезпечення умов для батьків в подоланні їх складних життєвих обставин. Також потрібно підвищувати кваліфікацію працівників у службах у справах дітей, регулярно проводити координаційні зустрічі, круглі столи, створювати кваліфікаційні міжвідомчі команди, обмінюватися досвідом між громадами, впроваджувати обов'язкові тренінги, проводити інформаційні кампанії. Так, Ніжинський міський центр соціальних служб (НМЦСС) регулярно проводить інформаційні заходи для залучення кандидатів у патронатні вихователі, публікує матеріали про роботу на сайті, фейсбуці та має офіційні контакти [<https://www.nizhynrada.gov.ua/nmr/socialniy-zahist>]. Також потрібно популяризувати позитивні історії патронатних сімей. Так, Ніжинська міська рада опублікувала на сайті MYNIZNYN статтю про створення патронатної сім'ї Авер'янових в м.Ніжин [<https://mynizhyn.com/news/misto-i-region/>] та на Офіційному сайті Ніжинської міської ради статтю про розмір грошового забезпечення патронатних сімей [<https://nizhynrada.gov.ua/news/novini/osobliva-robota>]. Дуже важливо будувати партнерські відносини з міжнародними організаціями, наприклад, співпрацю з організацією «СОС Дитячі містечка», що активно розвивається у Ніжинській територіальній громаді. Така практика дозволяє залучати додаткові ресурси та експертний потенціал для розвитку соціальних послуг, сприяють підвищенню обізнаності населення про послугу патронату над дитиною, збільшують можливості залучення компетентних кандидатів та ефективного розвитку даної послуги.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, для надання послуги патронату над дитиною в Україні розроблені основні нормативно-правові, наукові засади, нагромаджені результати практичної роботи. Сімейний патронат демонструє значний потенціал як форма підтримки дітей у кризових умовах та соціальної роботи з сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах, в умовах територіальної громади. Результати дослідження надання послуги патронату над дитиною у Ніжинській територіальній громаді дозволяють проаналізувати, як впроваджуються стандарти послуги, які труднощі виникають у процесі її організації, які чинники впливають на ефективність роботи патронатних вихователів. У Ніжинській територіальній громаді, як і в інших громадах Чернігівщини, послуга сімейного патронату є надзвичайно затребуваною і постійно розвивається. Разом з тим патронатні вихователі під час виконання своїх професійних обов'язків стикаються з низкою проблем, які потребують комплексного аналізу, оцінки реальних потреб, забезпечення стандартів послуги та ефективності її реалізації і комплексного реагування. Найпоширенішими проблемами є: затримка з фінансуванням та виплатами патронатним вихователям, емоційне та професійне вигорання патронатних вихователів, негативне сприйняття в громаді, труднощі адаптації дітей, недостатня підтримка з боку соціальних служб. Шляхами їх подолання визначаємо: своєчасні виплати, залучення місцевого бюджету, підвищення кваліфікації працівників, міжвідомчих команд, інформаційно-просвітницька робота серед населення. Реалізація таких заходів сприятиме підвищенню ефективності розвитку та надання послуги патронату над дитиною, забезпеченню сталості догляду за дитиною та реалізації її найкращих інтересів. Подальший розвиток системи патронату потребує комплексних дій: удосконалення законодавчої бази, посилення державної підтримки, розширення мережі підготовлених фахівців, впровадження механізмів міжвідомчої співпраці та підвищення суспільної поінформованості. В умовах війни та зростання кількості дітей, які потребують тимчасового захисту, патронатна сім'я набуває особливого значення для розвитку послуги патронату над дитиною для захисту прав дітей, що базується на цінностях гуманізму, родинності та відповідальності суспільства за кожну дитину. Тому подальші дослідження з вивчення інституту патронатної сім'ї, професійної підготовки фахівців із соціальної роботи, які здійснюють супровід сім'ї дитини, допомагають батькам подолати складні життєві обставини в умовах воєнного стану є актуальними і важливими для розвитку соціальної послуги патронату над дитиною.

Список використаних джерел

1. Булеца С.Б., Лешанич Л.В. Періодизація розвитку патронату. *Вісник Запорізького національного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2012. № 4. С. 69–72.
2. Деякі питання захисту прав дитини та надання послуги патронату над дитиною: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2021 року № 893. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/893-2021-п#Text> (дата звернення: 30.04.2026).
3. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери/ За заг. ред. проф. І. Д. Зверєвої. Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. 536 с.
4. Зверєва І. Д. Соціальний супровід дітей, які опинилися в складних життєвих обставинах: метод. посіб. Київ: Держсоцслужба, 2006. 104 с.
5. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації: навч.-метод. комплекс / За заг. ред.: І. Д. Зверєвої, Ж. В. Петрович. Київ: Фенікс, 2007. 528 с.
6. Кияниця З. П., Петрович Ж. В. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми: посіб. у 2 ч.; Ч. I. Сучасні орієнтири та ключові технології. Київ: ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 256 с.
7. Петрович Ж. В. Теоретичні основи патронату над дітьми. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2014. № 1. С. 83–90.
8. Про внесення змін до Порядку створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя: Постанова Кабінету Міністрів України від 10 травня 2022 р. №581. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/581-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 30.04.2026).
9. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо надання послуги патронату над дитиною: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 травня 2024 р. № 633. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/633-2024-п#Text> (дата звернення: 30.04.2026).
10. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 №2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 30.04.2026).
11. Сімейний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 30.04.2026).

References

1. Buletsa, S. B., & Leshanych, L. V. (2012). Periodyzatsiia rozvytku patronatu [Periodization of the development of foster care]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Seriiia «Yurydychni nauky» – Bulletin of Zaporizhzhia National University. Series: Juridical Sciences*, 4, 69–72 [in Ukrainian].
2. Deiaiki pytannia zakhystu prav dytyny ta nadannia poslahy patronatu nad dytynoiu: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20 serpnia 2021 roku № 893 [Some issues of child protection and the provision of foster care services: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of August 20, 2021, No. 893]. (2021). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/893-2021-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
3. Zvierieva, I. D. (Ed.). (2012). Entsyklopediia dlia fakhivtsiv sotsialnoi sfery [Encyclopedia for social sphere specialists]. Kyiv, Simferopol: Universum [in Ukrainian].
4. Zvierieva, I. D. (2006). Sotsialnyi suprovod ditei, yaki opynylisia v skladnykh zhyttievnykh obstavynakh [Social support for children in difficult life circumstances]. Kyiv: Derzhotsluzhba [in Ukrainian].
5. Zvierieva, I. D., & Petrochko, Zh. V. (Eds.). (2007). Intehrovani sotsialni sluzhby: teoriia, praktyka, innovatsii [Integrated social services: theory, practice, innovations]. Kyiv: Feniks [in Ukrainian].
6. Kyianytsia, Z. P., & Petrochko, Zh. V. (2017). Sotsialna robota z vrazlyvymy simiami ta ditmy. Ch. I. Suchasni oriientyry ta kliuchovi tekhnolohii [Social work with vulnerable families and children. Part I. Modern guidelines and key technologies]. Kyiv: OBNOVA KOMPANI [in Ukrainian].
7. Petrochko, Zh. V. (2014). Teoretychni osnovy patronatu nad ditmy [Theoretical foundations of foster care for children]. *Sotsialna pedahohika: teoriia ta praktyka – Social pedagogy: theory and practice*, 1, 83–90 [in Ukrainian].
8. Pro vnesennia zmin do Poriadku stvorennia ta diialnosti simi patronatnoho vykhovatelya, vlashtuvannia, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя: Postanova Kabinetu Ministriv vid 10 travnia 2022 r. № 581 [On amendments to the Procedure for the creation and operation of a foster carer's family, placement, and stay of a child in a foster carer's family: Resolution of the Cabinet of Ministers of May 10, 2022, No. 581]. (2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/581-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

9. Pro vnesennia zmin do deiakykh postanov Kabinetu Ministriv Ukrainy shchodo nadannia poslahy patronatu nad dytynoiu: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30 travnia 2024 r. № 633 [On amendments to some resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine regarding the provision of foster care services for children: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of May 30, 2024, No. 633]. (2024). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/633-2024-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

10. Pro okhoronu dytynstva: Zakon Ukrainy vid 26.04.2001 № 2402-III [On child protection: Law of Ukraine of April 26, 2001, No. 2402-III]. (2001). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> [in Ukrainian].

11. Simeinyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 10.01.2002 № 2947-III [Family Code of Ukraine: Law of Ukraine of January 10, 2002, No. 2947-III]. (2002). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> [in Ukrainian].

Kononchuk A.

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Social Pedagogy and Social Work
Nizhyn Mykola Gogol State University
kononchuk.ai@ndu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-6198-9041>

THEORETICAL AND PRACTICAL DEVELOPMENT ASPECTS CHILD GUARDIANSHIP SERVICE

Relevance of the study. The article highlights the family patronage development relevance in Ukraine as an effective family upbringing form for the period when the child, parents or persons replacing them overcome difficult life circumstances.

Main objective of the study. The article's purpose is to determine the child patronage service implementation's features in a territorial community (using the Nizhyn territorial community example in Chernihiv region) based on the foster family institution's functioning theoretical foundations analysis.

Methodology. The research methods were: a scientific literature analysis, regulatory and legal documents, the research results and information obtained generalization to determine the scientific, theoretical, organizational and legal foundations of the child patronage services development and provision; specialists' survey, foster carers, the information analysis on the community social institutions websites to clarify the child's patronage services provision quantitative and qualitative aspects in the Nizhyn territorial community.

Results, findings and conclusions. The child's patronage scientific and theoretical foundations development is determined: systemic and integrated approaches, scientific theories, the formation's genesis, the regulatory and legal framework for functioning. The child's patronage service essence as temporary care, a child's upbringing and rehabilitation in the patron educator family for the child's and parents' (persons replacing them) overcoming difficult life circumstances period is revealed. The providing child's patronage practice services empirical study results in the Nizhyn territorial community are presented. The demand for this service in the community, the development dynamics, and the foster carers' work positive results are established. Problems that need to be solved and ways to overcome them are identified. The child patronage services' need for further development was emphasized, which requires comprehensive actions: strengthening state support, specialists' professional training, mechanisms implementation for interagency cooperation, and raising community awareness.

Significance. The study practical significance lies in generalizing the developing and providing child patronage services experience at the territorial community level.

Keywords: child, family with children in difficult life circumstances, family patronage, foster family, foster carer, child patronage service.

Отримано редколегією / Received: 30.04.2026
Прорецензовано / Revised: 11.05.2026
Опубліковано / Published: 28.05.2026